

شبکه‌های اجتماعی؛ فرصت‌ها و تهدیدها

نویسندگان: ثریا حسن‌آبادی (ایران)^۱، دکتر فرانک موسوی (ایران)^۲

دریافت: ۱۳۹۶/۰۱/۱۱

پذیرش: ۱۳۹۶/۰۵/۱۴

چکیده

با ظهور شبکه‌های اجتماعی مجازی، روابط انسان‌ها در اینترنت شکل تازه‌ای به خود گرفته است. رسانه‌های اجتماعی اشکال دیگر ارتباطات کامپیوترمحور را با یکدیگر ادغام کرده و به تبع آن چشم‌انداز رسانه‌ها، شیوه‌های تعامل افراد و تأمین نیازهای کاربران را دگرگون ساخته‌اند. امروزه شمار فراوانی از کاربران با اهداف مختلف در شبکه‌های اجتماعی مجازی عضو شده و به فعالیت‌های گوناگون می‌پردازند که با توجه به افزایش تصاعدی کاربران شبکه‌های اجتماعی و کارکردهای آن، نمی‌توان از تأثیر این شبکه‌ها غافل ماند. یکی از ویژگی‌های مهم شبکه‌های اجتماعی این است که به مکانی برای اشتراک‌گذاری دانش تبدیل شده‌اند. تنوع کاربران و دانش به اشتراک گذاشته شده در شبکه‌های اجتماعی زیاد بوده؛ از این رو می‌توان به اهمیت و ضرورت این شبکه‌ها به عنوان ابزاری در جهت بهبود آموزش و یادگیری توجه نمود که اهمیت موضوع زمانی بیشتر می‌شود که دانسته شود درصد عظیمی از مخاطبان این رسانه‌ها را جوانان - به عنوان مهم‌ترین سرمایه انسانی هر کشوری از حیث توسعه - تشکیل می‌دهند. در پژوهش حاضر با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای به جمع‌آوری اطلاعات پرداخته شده و به صورت توصیفی - تبیینی، زمینه‌ها و بسترها و فرصت‌هایی که شبکه‌های اجتماعی مجازی در عرصه آموزش و یادگیری برای کاربران مهیا کرده است، مورد واکاوی قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: شبکه‌های اجتماعی، آموزش، فرصت‌ها و تهدیدها

۱. کارشناس ارشد گروه تکنولوژی آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران،

aftab8982@gmail.com

۲. استادیار گروه مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران،

frnkmosavi@yahoo.com

مقدمه

بیشترین تأثیر پدید آمدن فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی بر محیط‌های آموزشی بوده است. کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش سبب شده محیط‌های آموزشی به سوی مجازی شدن سوق پیدا کنند که این امر موجب می‌شود ارتباطات افراد به منظور آموزش و گسترش دانش به گونه‌ای فزاینده از طریق رایانه امکان‌پذیر شود. با ظهور و گسترش اینترنت، این رسانه به عنوان یک مکمل جهت تأمین نیازهای اطلاعاتی و آموزش مورد استفاده قرار گرفته است. (بابایی، ۱۳۹۱) فراهم کردن وبسایت‌های اینترنتی و پایگاه‌های اطلاعاتی، دانشگاه‌ها را به یک محیط مجازی و دیجیتالی جهت تبادل اطلاعات تبدیل کرده است که نقش آموزشی آن- بیش از پیش- در این محیط نمایان است.

فناوری اطلاعات و انقلاب اینترنتی و رایانه‌ای در چند سال اخیر، تغییرات وسیع و سریعی در جنبه‌های مختلف زندگی پدید آورده است که استفاده از این فرصت برای شکوفایی استعداد‌های نسل جوان، نیاز فوری به عزم ملی و تنظیم برنامه جامعه دارد.

به منظور استفاده از این فرصت تاریخی لازم است برای دانش آموزان و جوانان کشور این امکان فراهم شود که در دوران تحصیل با این فناوری آشنا شوند تا بتوانند از طریق کتابخانه‌های دیجیتالی به مجموعه فرهنگ و علوم بشری مشتمل بر همه دانش‌ها و هنرها در هر نقطه از جهان دست یابند و به کمک مجموعه‌های چندرسانه‌ای و واقعیت‌های مجازی، راه‌های جدید ارائه افکار و ایده‌ها را فراگیرند و به شناخت سایر فرهنگ‌ها اقدام کنند. (Cachia, 2007)

بر این اساس، یکی از اهداف اساسی مندرج در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش بهره‌گیری هوشمندانه از فناوری اطلاعات است. از سوی دیگر و با در نظر گرفتن رشد سریع فناوری- به ویژه فناوری اطلاعات- و محافظه کار بودن نسبی نظام‌های

آموزش و پرورش رسمی، موجب شده فاصله‌ای محسوس میان این دو حوزه تمدنی نمایان شود (قادی و خلیلی کاشانی، ۱۳۹۰)

فناوری اطلاعات و ارتباطات شاخه‌ها و حوزه‌های متعددی دارد که یکی از حوزه‌های - نسبتاً - جدید و تأثیرگذار آن، شبکه‌های اجتماعی مجازی است که در این پژوهش با توجه به امکانات گسترده ارتباطی دوجانبه و چندجانبه این ابزار و استقبال مردم از آن در سطح بین المللی و نیز تأسیس شبکه‌های اجتماعی ایرانی متعدد و شبکه‌های اجتماعی مجازی متناسب با اهداف تحول با تأکید بر رویکرد موافقان، به بررسی این مقوله پرداخته می‌شود.

شبکه اجتماعی ملی آموزش نیز ضرورت انجام پژوهش‌هایی در زمینه ارتباط این دو حوزه را بیشتر کرده است.

به طور کلی، فناوری اطلاعات یکی از پدیده‌های عصر حاضر است که در تمام جنبه‌های زندگی در حال نقش آفرینی است؛ به طوری که در صورت بروز اختلال در شبکه فناوری اطلاعات و ارتباطات، زندگی فردی و اجتماعی دچار اختلال می‌گردد، نظام‌های آموزشی نیز می‌توانند از امکانات فناوری اطلاعات - به ویژه شبکه‌های اجتماعی - در زمینه مسائل آموزشی و تربیتی بهره مناسب به عمل آورند.

شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی

در توصیف شبکه‌های اجتماعی مجازی و بیان اهمیت آن، از اصطلاحاتی هم‌چون شبکه، تار عنکبوت الکترونیکی، فضای مجازی و فضای سایبرنتیک استفاده شده است؛ البته فضای سایبرنتیک را - با مسامحه - می‌توان به فضای الکترونیکی ترجمه کرد. محیط انفورماتیکی و ارتباطی راه دور، سازنده يك فضای جغرافیایی مجازی است. زبان جاری انفورماتیک نیز بیان‌گر آن است که اینترنت در تمامی ابعاد فنی، فرهنگی و اجتماعی آن در ارتباطات نو دخالت دارد.

واژه فضای مجازی اولین بار در سال ۱۹۸۴ میلادی در رمان علمی تخیلی ویلیام گیسون^۱ با نام «نیرومنسر^۲» مطرح شد. این اصطلاح برای توصیف یک فضای خیالی به کار برده شد؛ جایی که در آن واژه‌ها، روابط، داده‌ها، ثروت و قدرت از طریق ارتباطات به واسطه رایانه پدیدار می‌شوند.

گیسون فضای مجازی را مکان تجسم همراه با رضامندی معرفی می‌کند که در آن هر دو بعد فیزیکی و ذهنی خود، دچار تحول و دگرگونی می‌شوند.

به طور کلی، جسم فیزیکی در واقعیت مجازی و فضای سایبر فاقد ارزش است و طراحی در فضای مجازی به تقلیل پیش‌بینی‌پذیری و اعمال کنترل بر هویت می‌انجامد، در فضای مجازی متون تایپ شده بر صفحه رایانه، هم‌چون ماسک عمل می‌کند و این تغییر قیافه متنی می‌تواند عامل لذت و هیجان و روشی برای کسب تجربه باشد. (قادی و خلیلی کاشانی، ۱۳۹۰)

محیط مجازی هم‌چون لایه‌ای بر محیط واقعی قرار می‌گیرد، بدون این‌که با آن درگیر شود. ورود به محیط مجازی- هم‌چون سفر- منطقه‌ای غیر واقعی است که از داده‌های انفورماتیکی در رایانه زاده شده است.

محیط مجازی به معنای لغت‌شناسانه این واژه، حالت ناکجا آباد دارد؛ چرا که بی‌مکان است، بدین ترتیب تجربه‌ای چندبُعدی است که- کاملاً یا به طور نسبی- از طریق رایانه خلق می‌شود و هر استفاده‌کننده‌ای می‌تواند از طریق ادراک وجود یا هویت، آن را تأیید کند.

برخی از ویژگی‌های این جهان مجازی عبارتند از: بی‌مکانی، فرازمانی، صنعتی بودن محض، عدم محدودیت به قوانین مدنی متمدنی به ملت- دولت، معرفت‌شناسی تغییر شکل یافته پسامدرن، قابل دسترسی بودن همزمان، روی فضا بودن و برخورداری از فضای فرهنگی، اعتقادی، اقتصادی و سیاسی جدید.

-
1. William Gibson
 2. Neuromancer

پیشینه تحقیق

۱. منابع داخلی

- پاپهن‌زاده و راسخ (۱۳۹۴) در پژوهش «تأثیر استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام بر عملکرد یاددهی و یادگیری دبیران فیزیک استان گیلان» به این نتیجه رسیده است که بین میزان استفاده دبیران از شبکه‌های اجتماعی تلگرام و عملکرد آن در یاددهی و یادگیری، رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- خدامرادی و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهش «بررسی میزان تأثیر استفاده از فضای مجازی بر ارزش‌های خانواده» به این نتیجه رسیدند که ارزش‌های خانوادگی در میان افرادی که از فضای مجازی استفاده می‌کنند و افرادی که استفاده نمی‌کنند، متفاوت است؛ این ارزش‌ها در میان استفاده‌کنندگان از فضای مجازی متناسب با طول زمان استفاده- روزانه، هفتگی، ماهانه- متفاوت است؛ همچنین ارزش‌های خانوادگی افرادی که از فضای مجازی استفاده می‌کنند- با توجه به نوع استفاده از فضای مذکور- متفاوت است.
- محکم‌کار و حلاج (۱۳۹۳) در پژوهش «شبکه‌های اجتماعی به دنبال چه هستند؟» این شبکه‌ها را قدرت پنهان معرفی کرده و تأکید دارند در کنار تمامی آثار مثبتی که در استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی وجود دارد، تصور پیامدهای منفی و چالش‌هایی که در اثر استفاده نادرست و ناشایسته از این شبکه‌ها، افراد را تهدید می‌کند، آزاردهنده است؛ لذا به منظور مصون ماندن از تهدیدات و آسیب‌های احتمالی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و در عین حال، در راستای بازماندن از تکنولوژی‌های نوین جهانی، پیشنهادهایی ارائه می‌دهند؛ از جمله آموزش لازم به کاربران و لزوم فرهنگ‌سازی به منظور ارتقای آگاهی کاربران شبکه‌های اجتماعی.

- استرکی (۱۳۹۱) در پژوهش «شبکه‌های اجتماعی مجازی (مفاهیم، اصول و مبانی)»، بیان می‌کند شبکه‌های اجتماعی مجازی حاوی ترکیبی از تهدیدها و چالش‌های بالقوه و بالفعل و فرصت‌هایی در ابعاد فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و بین‌المللی و انتظامی- امنیتی هستند.
- اسلامی (۱۳۹۱) در پژوهش «بررسی شبکه‌های اجتماعی و تأثیرات آن بر ابعاد مختلف زندگی» به این نتیجه رسیده است که شبکه‌های اجتماعی با این‌که عمر خیلی زیادی ندارند؛ اما در زندگی روزمره افراد نقش پُررنگی داشته‌اند و بسیاری از کاربران- روزانه- حداقل یک بار به صفحه شخصی خود در شبکه اجتماعی که عضو هستند، سر می‌زنند. شبکه‌های اجتماعی در ابعاد مختلف زندگی افراد- فردی و اجتماعی- تأثیرگذارند، در شکل‌دهی به هویت نقش دارند و حتی روی ابعاد اقتصادی و اجتماعی و سیاسی جوامع نیز تأثیرگذارند.
- شهابی و بیات (۱۳۹۱) در پژوهش «شبکه‌های اجتماعی مجازی و کاربران جوان» معتقدند تأثیری که اینترنت به طور عام و شبکه‌های اجتماعی مجازی به صورت خاص می‌توانند بر روی این نسل‌ها بگذارد، می‌تواند ذهنیتی را در آن‌ها به وجود آورد و نیز آن‌ها را عادت دهد که جامعه را از منظر نمایش‌گر خود و کنش متقابل اجتماعی را از پشت پنجره‌ای از کلمات انجام دهد. در عین حال، خدماتی که شبکه‌های اجتماعی برای بشریت عرضه داشته، قابل نادیده گرفتن نیست؛ این شبکه‌ها بُعد مکان و زمان را از بین برده و امکان کنش بین کسانی که با یکدیگر نمی‌توانستند کنشی انجام دهند، رابطه برقرار کرده است؛ هم‌چنین باعث به وجود آمدن و تسریع فرهنگ جهانی و برخوردهای بین فرهنگی و پیدایش مقوله چندفرهنگی هستند، اما آن‌چه که به نظر مضر می‌آید در

استفاده نابجا و افراطی از این شبکه‌ها و جایگزینی آن‌ها به جای کنش متقابل و جهان را از این پنجره دیدن است که می‌تواند مخرب باشد.

- وکیلی (۱۳۹۱) در پژوهش «شبکه‌های اجتماعی (آسیب‌ها، تهدیدات و فرصت‌ها)» به این موضوع اشاره کرده است که موج‌های ایجاد شده در شبکه‌های اجتماعی مجازی اگر کنترل نگردد، باعث شروع تهدید و آسیب‌هایی شده و البته فرصت‌هایی ایجاد می‌کند که در صورت کوتاهی و عدم توجه، نه تنها از دست می‌روند؛ بلکه تبدیل به آسیب نیز می‌شوند.
- ابراهیم‌پور کومله و خزایی (۱۳۹۱) در پژوهش «آسیب‌های نوپدید شبکه‌های اجتماعی مجازی در کمین خانواده‌های ایرانی»، این شبکه‌ها را تهدیدی برای خانواده‌ها معرفی کرده و اعلام می‌دارند شئون انسانی و اهمیت حفظ آن در فضای مجازی و امنیت اطلاعات مبادله شده، با چالش‌هایی مواجه شده و سلامت اخلاقی و حتی جسمانی کودکان و نوجوانان در جامعه به مخاطره افتاده است. در این میان، غالب والدین نیز به دلیل عدم آشنایی با اینترنت و ظرفیت‌های آن و شبکه‌های اجتماعی فضایی و فناوری‌های نوین ارتباطی، از رفتارهای آنلاین فرزندانشان در فضای مجازی اطلاعی ندارند که همین مسئله راه را برای صیادان اینترنتی باز می‌کند تا راحت‌تر بتوانند طعمه‌های خود را از میان افرادی انتخاب کنند که دچار انواع آسیب‌های اجتماعی هستند.

- جهانیان و اعتبار (۱۳۹۱) در پژوهش «ارزیابی وضعیت آموزش مجازی در مراکز آموزش الکترونیکی»، یافته‌های ایشان نشان می‌دهد که دانشجویان شرکت‌کننده در دوره‌های آموزش مجازی مراکز آموزش الکترونیکی دانشگاه‌ها از دسترسی به امکانات مراکز آموزش‌های مجازی،

یادگیری از طریق این روش و کاربرد روش آموزش مجازی رضایت داشتند؛ هر چند نگرش مثبتی به دوره‌های آموزش مجازی نداشتند.

- احمدی (۱۳۹۰) در پژوهش «نقش شبکه‌های اجتماعی بر هویت» به این موضوع پرداخته که می‌توان با استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی به اقلیت‌هایی پرداخت که ارتباط کمی با یکدیگر دارند و به آن‌ها هویت بخشید و ایجاد اتحاد کرد. محقق، این شبکه‌ها را به عنوان فرصت نگریسته؛ ولی آسیب‌ها و تهدیدات این شبکه‌ها را مورد بررسی قرار نداده است.
- پوری (۱۳۹۰) در پژوهش «بررسی نقش و تأثیر فیس‌بوک بر شکل‌گیری شبکه‌های اجتماعی» به این موضوع پرداخته است که در آینده، وضعیت افراد در شبکه‌های رسانه‌ای تعیین‌کننده وضعیت آنان در جامعه خواهد بود.
- سلیمانی‌پور (۱۳۸۹) در پژوهش «شبکه‌های اجتماعی؛ فرصت‌ها و تهدیدها» چنین نتیجه می‌گیرد که ایجاد و راه‌اندازی شبکه‌های اجتماعی سالم و مفید برای مبارزه با شبکه‌های اجتماعی مخرب، آموزش و فرهنگ‌سازی، نظارت کارشناسانه و مستمر بر فضای جوامع مجازی و برنامه‌ریزی برای آینده، امری ضروری است.
- رحمان‌زاده (۱۳۸۹) در پژوهش «کارکرد شبکه‌های اجتماعی مجازی در عصر جهانی شدن»، در راستای تبیین نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در عصر جهانی شدن به طرح موضوع پرداخته و مفاهیم جهانی شدن، کنش ارتباطی، مشارکت و ارتباط مؤثر، شبکه‌های اطلاعاتی و ارتباطی، شبکه‌های اجتماعی مجازی را توصیف نموده و ارتباط شبکه‌های اجتماعی مجازی با جهانی شدن را تشریح نموده است. در این پژوهش، هدف از جهانی شدن، نیل به عصر جهانی است و مشخصه عصر جهانی از نظر بسیاری از اندیشه‌وران، فروریختن مرزبندی‌های مصنوعی - حاوی

خط مشی‌های ملی و نژادی- و حضور مرزبندی‌های طبیعی- مثل گروه‌های طرفدار محیط زیست- است. به هر صورت، تأثیرگذاری و نقش وسایل ارتباط جمعی در مسائل و فضاهای سیاسی از مسلمات جهان امروز است تا جایی که رسانه‌ها اهرم قوی فشار را در سوق دادن جریان‌ات سیاسی بر عهده می‌گیرند؛ حتی دانشمندان علوم ارتباطات هشدار داده‌اند که در حال حاضر سیاست‌های خارجی به وسیله این وسایل تعیین و جهت‌دهی می‌گردند که برای حاکمیت‌های ملی، مفید و مطلوب نیست.

- رجبی (۱۳۸۹) در پایان‌نامه «بازنمایی گرایش‌های سیاسی کاربران ایرانی در شبکه‌های اجتماعی مجازی با مطالعه موردی فیس‌بوک» به فرصت‌ها به ویژه فرصت‌های سیاسی که کشور می‌تواند با استفاده از شبکه‌ها داشته باشد، پرداخته است؛ فرصت‌ها، آسیب‌ها و تهدیدهایی که کمتر به آن‌ها پرداخته می‌شود.

۲. منابع خارجی

- ای‌کی^۱ (۲۰۱۱) در پژوهش خود نشان داد که تمایل به یادگیری از طریق آموزش مجازی و دسترسی به امکانات این شیوه آموزشی، به صورت بالقوه بر استفاده کنندگان این دوره‌ها تأثیر دارد.
- هنیفه و سومیتا^۲ (۲۰۱۱) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که غالب دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی آگاه هستند و از آن برای برقراری روابط دوستانه استفاده می‌کنند.

1. Eke

2. Haneefa and Sumitha

- پارک^۱ (۲۰۱۰) نیز در پژوهشی خود دریافت که دانشجویان نسبت به اعضای علمی در شبکه‌های اجتماعی، فعال‌تر هستند و دانشجویان مقطع کارشناسی بیشتر از خدمات پروفایل استفاده می‌کنند؛ در حالی که دانشجویان کارشناسی ارشد بیشتر خدمات عام- عمومی- را مورد استفاده قرار می‌دهند.
- بوید و الیسون^۲ (۲۰۰۸) در پژوهش خود دریافته‌اند که نرم افزارهای اجتماعی از طریق پشتیبانی از تعامل، حمایت از ارائه و دریافت بازخورد و ایجاد شبکه‌های اجتماعی و ارتباط بین افراد، به بهبود فرایند یادگیری و کسب مهارت‌های اساسی- مانند تفکر انتقادی، خلاقیت و حل مسئله- کمک می‌کنند.
- چویی^۳ (۲۰۰۳) نشان داد که حضور استادان در شبکه‌های اجتماعی مجازی، مهم‌ترین متغیر تأثیرگذار بر نگرش دانشجویان درباره مؤثر بودن آموزش‌های الکترونیکی است.

انواع شبکه‌های اجتماعی مجازی

۱. شبکه‌های اجتماعی پروفایل محور

این گونه سایت‌های شبکه اجتماعی علاوه بر افراد، ممکن است شامل پروفایل گروه‌ها، شرکت‌ها، رویدادها، سازمان‌های غیر انتفاعی و یا احزاب سیاسی باشند. بر این اساس و پس از ایجاد پروفایل و تکمیل مراحل عضویت، کاربران با مشارکت در فضای دوستان خود و با کمک قابلیت‌های چندرسانه‌ای سایت- از قبیل

1. Park

2. Boyd and Ellison

3. Choi

گذاشتن عکس، متن، محتوا یا لینک به محتواهای بیرونی - فضای خود را توسعه می‌دهند. (جوادی‌نیا و همکاران، ۱۳۹۱)

۲. شبکه‌های اجتماعی محتوامحور

در این نمونه از شبکه‌ها کانون اصلی ارتباط، پروفایل کاربر است که بر اساس مشارکت در محتوا سازماندهی می‌شود؛ به طور مثال در سایتی مثل «فلیکر»^۱ که به سایت اشتراک عکس معروف است، نظرات و دیدگاه‌ها در خصوص عکس‌ها تبادل می‌شود.

۳. شبکه‌های اجتماعی نامشخص

در این سایت‌ها هیچ‌گونه پیشفرض کاربری لحاظ نشده و کاربر قادر است با امکانات سایت، فضای اختصاصی خود را ایجاد و به تبادل با افراد مورد نظر خود، تولید و نیز اشتراک‌گذاری محتوای دلخواه بپردازد. (اخوتی و همکاران، ۱۳۹۰)

۴. شبکه‌های مجازی چندکاربر

این‌گونه سایت‌ها با ایجاد فضای تخیلی و بازی‌گونه با اعضای دارای نمادهای مجازی - آواتار - شرایط تعامل نمادگونه کاربران با یکدیگر را فراهم می‌آورند.

۵. شبکه‌های اجتماعی همراه

در حال حاضر بیشتر شبکه‌های اجتماعی مجازی از طریق تلفن همراه قابل دسترسی بوده و مورد اقبال قرار می‌گیرند.

۶. میکرو بلاگ

برخی سایت‌ها - مانند توییتر^۲ و فیس‌بوک^۳ - با ایجاد امکان ارسال پیامک‌های لحظه به لحظه این بستر را فراهم می‌کنند تا کاربران وضعیت آنی خود را به دیگر اعضا نشان دهند.

1. Flickr

2. Twitter

3. Facebook

۷. شبکه‌های موضوعی

شبکه‌های خاص پیرامون زمینه‌های خاص هستند که بیشتر جنبه حرفه‌ای، مشورتی، توصیه‌ای و توانمندسازی دارد و افراد عضو می‌توانند دیدگاه‌ها و تدابیرشان را در موضوعات مورد نظر تبادل کنند.

نرم افزارهای اجتماعی در حوزه آموزش

۱. سایت‌های فولکسونومی^۱

کاربران با استفاده از کلمات کلیدی، عکس‌های خود یا دیگر متون را ضمیمه می‌کنند؛ لذا شکلی از دسته‌بندی مشارکتی استفاده از سایت‌ها را توسعه می‌دهند؛ هم‌چنین شکلی از اجتماعات و انجمن‌هایی است که بیشتر از اجرای دستورات اجباری، هوش و ذکاوت مورد استفاده قرار می‌گیرد.

۲. بلاگینگ^۲

شکلی از دفتر خاطرات برخط است و تمامی پویایی‌های جدید برای آن‌چه که در وب و صفحات شخصی است، اضافه می‌کنند.

۳. ویکی‌پدیا^۳

یک دائرةالمعارف برخط است و متون در آن توسط کاربران ساخته شده و قابل ویرایش است.

۴. سایتهای باشتاب^۴

خانواده‌هایی از وب هستند که با انتشار مداوم متون دیجیتالی - مانند بلاگ‌ها، پادکست‌ها- تغذیه می‌شود.

1. Folksonomy

2. Blogging

3. Wikipedia

4. Really Simple Syndication or Rich Site Summary (RSS)

۵. پوشه‌های الکترونیکی^۱

دانشجویان را تشویق می‌کنند تا مالکیت یادگیری خود را از طریق ایجاد پویایی و انعکاس دادن و ثبت چندرسانه‌ای دستاوردها و موفقیت‌هایشان برعهده بگیرند.

۶. ریل تایم‌ها^۲

ابزارهای به اشتراک‌گذاری صفحات که برای بحث و گفتگو به شیوه‌های مختلف مورد استفاده قرار می‌گیرند.

وب همیشه برخی از اشکال تعامل اجتماعی - مانند کنفرانس رایانه‌ای و پست الکترونیکی - را حمایت کرده است. سطح تعاملات اجتماعی که این امکانات را موجب شده‌اند، عنصر آموزش از راه دور و حتی آموزش پردیس محور است.

تغییراتی که به وسیله امکانات وب ایجاد شده عبارت است از رواج و محبوبیت شبکه‌های اجتماعی مجازی که صاحب‌نظران ادعا کرده‌اند، سه مشخصه معین دارند:

- نمایه^۳؛ یک پروفایل شامل اطلاعات درباره شخص، سن، جنسیت، نام و علائق است. نمایه‌ها آدرس‌های انحصاری خود را دارند که می‌توانند به صورت مستقیم مورد مشاهده قرار گیرند.

- شبکه اجتماعی قابل دسترس، عمومی و مفصل^۴؛ کاربران توانایی لیست کردن دیگر نمایه‌ها به عنوان دوست یا ارتباط را دارند. این شکل عمومی از شبکه اجتماعی که ممکن است مستقیم و بدون نیاز به تأیید دیگران و غیر مستقیم با نیاز به تأیید از طرف دیگران باشد، بر محور یک نمایه شخصی قابل مشاهده برای سایر کاربران می‌چرخد.

1. E-portfolios

2. Real-Time

3. Profile

4. Traversable, Publicly Articulated Social Network.

- نوشته‌های عمومی نیمه پایدار^۱؛ کاربران می‌توانند نوشته‌ها مثل پیام‌ها و گواهی‌نامه‌ها را برای دیدن سایر افراد در نمایه‌ها بگذارند. این نوشته‌ها نیمه‌پایدارند؛ ولی زود گذر نیستند و ممکن است بعد از یک دوره زمانی خاص از بین بروند. (جوادی‌نیا و همکاران، ۱۳۹۱)

مدل‌های متفاوت فضاهای آموزشی

چهار مدل متفاوت برای فضاهای آموزشی پیش‌بینی شده است که عبارتند از:

۱. آموزش شبکه‌ای

در این مدل، اولین مسئله، تغییر در محیط آموزش است که به صورت خاص مربوط به تغییر فعالیت‌ها و محیط کلاسی با کمک ابزارهای ارتباطی - مانند موبایل و بی‌سیم - است که این امر باعث تغییر در محیط کلاس، به خصوص تغییر نقش استاد می‌شود. این مسئله به مدل آموزش در کلاس‌های آینده نیز مرتبط می‌شود. مسئله دوم، تغییر در هدف آموزش است؛ یعنی نحوه آموزش در قرن جدید نسبت به گذشته متفاوت است.

به طور کلی، هدف آموزش باید فراتر از آموزش کلیات دانش به یادگیرندگان باشد. آموزش باید به یادگیرندگان، اجازه تحصیل مهارت‌های صحیح فردی، توانایی جستجو و یکپارچه‌سازی اطلاعات را برای حل مسائل بدهد. (Sunden, 2003)

۲. آموزش در کلاس‌های آینده

در این مدل، محدودیت مکانی و زمانی از میان برداشته می‌شود و مفهوم کلاس، توسعه پیدا می‌کند. در این کلاس‌ها از تخته سفیدهای الکترونیکی استفاده می‌شود و سطح تعامل میان یادگیرندگان و استادان افزایش می‌یابد، اتصال به کلاس از طریق رایانه صورت می‌گیرد و استاد - راحت‌تر - می‌تواند فعالیت‌های یادگیری را

به صورت مشارکتی طراحی کند و یادگیرندگان نیز یک تیم تشکیل می‌دهند و در یادگیری مشارکت می‌کنند؛ هم‌چنین در این مدل، استفاده از کتاب‌ها و مجلات الکترونیکی و وب‌سایت‌های مختلف مورد نیاز، ضروری است.

۳. آموزش دانش و توانایی حل مشکل

با توجه به گسترش رقابت‌های علمی در جهان، هر کشوری باید نظام آموزشی خود را به گونه‌ای تغییر دهد که تمامی افراد بتوانند آموزش‌های جدید را در طول حیات فراگیرند یا دانش خود را روزآمد کنند.

این مدل در کشورهای آسیایی - نظیر تایوان، هنگ‌کنگ و سنگاپور - اجرا شده و در نظام آموزشی آن‌ها اصلاحات اساسی به وجود آورده است؛ هم‌چنین افراد علاوه بر آموختن مهارت‌های پایه همانند نوشتن و خواندن، توانایی حل مشکل و مهارت‌های تخصصی نیز آموزش داده می‌شود که سبب گسترش اهداف آموزشی می‌شوند و به طور کلی، محتوا و اهداف آموزشی را دچار تحول می‌نماید.

۴. آموزش مبتنی بر جامعه

با توجه به این‌که در دنیای کنونی جوامع مختلف با زبان و فرهنگ‌های متفاوت وجود دارد، لازم است کاربران این شبکه از آموزش‌های لازم برخوردار گردند؛ لذا با ایجاد يك شبکه و ثبت فعالیت‌های آموزشی در آن، آموزش مبتنی بر جامعه شکل می‌گیرد.

با ورود اینترنت و سایر شبکه‌های ارتباطی به زندگی روزمره، لازم است کاربران این شبکه‌ها نیز آموزش داده شوند تا خود را به عنوان عضوی از شبکه قلمداد کنند که برای تأمین این مسئله، لازم است یک جامعه شبکه‌ای ایجاد نمود و سپس فعالیت‌های یادگیری را برای آنان به گونه‌ای نهادینه کرد که تحت یادگیری مبتنی بر جامعه باشد.

بر این اساس یک کاربر شبکه می‌تواند استاد، دانشجو و یا هر فرد دیگری باشد که از طریق شبکه‌های جامعه‌مدار به آموزش یا یادگیری می‌پردازد. به طور کلی، محیط آموزش و یادگیری شبکه‌ای دارای دو سطح است: زیرساخت و سخت افزار شبکه و نیز ابزارهای نرم افزاری مانند مرورگرها. (William, 2009)

سطوح آموزش و یادگیری شبکه‌ها

سطوح آموزش و یادگیری شبکه‌ها به صورت زیر است:

- ارزیابی نظریه؛
- آموزش هوشمند؛
- زمینه آموزش و یادگیری؛
- مدل‌های فعالیت یادگیری؛
- محتوای منابع؛
- ابزارهای اصلی؛
- زیرساخت‌های شبکه و سخت افزار.

با بکارگیری این سطوح اساسی، فعالیت‌های آموزشی در شبکه به گونه‌ای طراحی می‌شوند که یادگیرندگان بتوانند ابزارهای نرم افزاری را با یکدیگر مبادله کنند و به محتوای منابع مورد نیاز خود دسترسی داشته باشند. علاوه بر سخت افزار و محتوای منابع، فعالیت‌های یادگیرنده نیز مورد توجه قرار می‌گیرند. در بخش زمینه آموزش، روش‌های آموزش یادگیرندگان مورد ارزیابی قرار می‌گیرد و اطلاعاتی درباره سودمندی نظام آموزش شبکه ارائه داده می‌شود و نظریه‌هایی را درباره آموزش شبکه‌ای فراهم می‌سازد.

انواع آموزش و یادگیری مبتنی بر فناوری اطلاعات

برای آموزش و یادگیری مبتنی بر فناوری اطلاعات، چهار شیوه در نظر گرفته شده است که این روش‌ها عبارتند از:

۱. خودیادگیری^۱

در این حالت، محیط آموزشی شامل یک دستگاه رایانه، نرم افزار و سه عنصر زیر است:

- انتقال منابع چندرسانه‌ای؛
- مشاوره‌جویی از مفاد آموزش؛
- مجموعه نتایج آزمون.

برای خودیادگیری نرم افزار آموزشی می‌تواند به صورت پیوسته^۲، ناپیوسته^۳ یا مجموعه‌ای از این دو تهیه شود.

در حالت پیوسته، رایانه یادگیرنده به یک پایگاه اطلاعاتی یا شبکه آموزشی متصل می‌شود؛ درحالت ناپیوسته نیز نرم افزار از طریق لوح‌های فشرده ارائه می‌شود که از مفاد آموزشی قابل کنترل تشکیل شده است.

در حالت سوم، انتقال مؤثر مفاد آموزشی می‌تواند به صورت پیوسته و هم به صورت ناپیوسته باشد، لوح‌های فشرده به عنوان ضمیمه می‌توانند از طریق وب‌سایت‌های اینترنتی ارائه شوند.

۲. آموزش از راه دور

در این حالت، یک آموزش دهنده از راه دور، یک یا چند آموزش‌گیرنده را کنترل می‌کنند و در صورت نیاز آموزش‌گیرندگان، برای حمایت از آن‌ها فعال می‌شوند.

-
1. Self-Learning
 2. Online
 3. Offline

عناصر تشکیل دهنده این نوع آموزش به شرح زیر است:

- اتصال به سیستم یک آموزش دهنده؛
- نظارت آموزش دهنده بر آموزش گیرندگان؛
- پاسخ به نیازهای آموزش گیرندگان؛
- دسته بندی مفاد آموزشی روی پایانه های آموزش گیرندگان؛
- مجموعه ای از نتایج.

تفاوت آموزش از راه دور با خودیادگیری این است که یک نفر به عنوان آموزش-دهنده در این نظام وجود دارد که خود او نیازمند آموزش است؛ زیرا لازم است نیازهای آموزش گیرندگان را به خوبی بشناسد تا بتواند پاسخ لازم را ارائه نماید. نمونه هایی از این نوع آموزش، نظام های ویدئو کنفرانس^۱ یا نشست شبکه ای^۲ است که امکان برقراری ارتباط دیداری- شنیداری کاربران و به اشتراک گذاشتن مدارک مورد نیاز آن ها را فراهم می سازد؛ هم چنین افراد از طریق پست الکترونیکی نیز می توانند با یکدیگر در ارتباط باشند.

۳. کلاس مجازی^۳

در کلاس مجازی یک آموزش دهنده و چند یادگیرنده به صورت هم زمان ولی در مکان های متفاوت با هم در ارتباط هستند.

در این نوع روش، مکان ها از طریق ابزارهای ارتباطی به هم مرتبط هستند، استاد با دانشجویان صحبت می کند، معلم منابع را معرفی کرده و برای دانشجویان ارسال می کند و نیز تعاملات دانشجویان را مدیریت می کند. در یک کلاس مجازی ممکن است کاربران بسیاری در پایانه های مختلف قرار گیرند.

-
1. Videoconferencing
 2. Netmeeting
 3. Virtual Class

۴. یادگیری گروهی^۱

این روش مشابه کلاس مجازی است با این تفاوت که فرد خاصی مدیریت افراد را بر عهده ندارد. فراگیران به صورت هم‌زمان و از مکان‌های مختلف با یکدیگر دیدار می‌کنند و با هم به یادگیری می‌پردازند.

عناصر مورد نیاز این نوع یادگیری مشابه همان مواردی است که در کلاس مجازی بود. برای یادگیری گروهی، باید ارتباط در سطح گسترده‌ای به وجود آید؛ زیرا هر فراگیر باید با سایر افراد گروه به تبادل اطلاعات بپردازد. محیط آموزشی الکترونیکی باید کیفیت آموزش را ارتقا دهد؛ یعنی فراگیران بتوانند از هر مکان و در هر زمان به فراگیری بپردازند.

مسئله دیگر این‌که تعامل فراگیر با محتوای آموزشی و تأثیر گذاشتن بر سرعت یادگیری، باعث رشد فراگیر می‌شود. فراگیر، جریان یادگیری را با نیازهای فردی خود هماهنگ می‌کند که این امر باعث افزایش انگیزه‌های او می‌شود. یک نظام آموزشی مبتنی بر فناوری اطلاعاتی باید بتواند محتوای آموزشی را تولید و بازبینی نموده و دوره‌های آموزشی را ارائه و کنترل نماید؛ هم‌چنین باید قسمت‌های مختلف دوره آموزشی را بازیابی و منابع آموزشی را انتخاب نموده و زمینه مشاوره فراگیران را فراهم کند.

به این ترتیب، در محیط یادگیری الکترونیکی و در محیط یادگیری مبتنی بر شبکه به مجموعه‌هایی از منابع مورد نیاز فراگیران، ابزارهای ارتباطی و یک آموزش‌دهنده که وظیفه مدیریت فراگیران را برعهده داشته باشد، نیاز است. (Vrooman, 2002)

تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر آموزش

شبکه‌های اجتماعی به جزء جدانشدنی زندگی امروزه ساکنین زمین تبدیل شده است. رشد انواع شبکه‌های اجتماعی و خدمات متنوعی که به کاربران خود ارائه می‌کند، فرهنگ جدیدی را گسترش می‌دهد که فرصت و چالش را هم‌زمان به همراه دارد. در این میان، آموزش و پرورش نیز نمی‌تواند خود را جدا از تأثیرات اجتماعی و تکنولوژیکی شبکه‌های اجتماعی نگه دارد. استفاده روز افزون از این شبکه‌ها و تأثیری که روی فرهنگ، طرز فکر و عمل استفاده‌کنندگان آن دارد، نظام آموزشی را به زودی با تحول بنیادی رو به رو خواهد ساخت؛ اما تا آن زمان، می‌توان به چند مورد از تأثیرات استفاده از این شبکه‌ها بر آموزش اشاره کرد:

۱. فعال کردن دانش آموزان

یکی از مشخصه‌های مهم شبکه‌های اجتماعی، فعال کردن کاربران برای شرکت در فعالیت‌ها و کمپین‌های مشترک است. کاربران این شبکه‌ها- به سرعت- می‌توانند در مسیر یک هدف با هم متحد شده و شبکه‌ای از نیروهای جمعی را برای تغییر، بسیج کنند.

امروزه دانش آموزان نه تنها از این مزیت برای شرکت در فعالیت‌های اجتماعی استفاده می‌کنند؛ بلکه حتی از آن برای اعتراض به مسئولین مدرسه و یا ایجاد تغییر در شرایط و امکانات آموزشی خود نیز استفاده می‌کنند.

۲. بازتعریف حد و مرزها

شبکه‌های اجتماعی بسیاری از حدود و مرزهای تعریف شده زندگی واقعی را در هم می‌شکنند. کاربران این شبکه‌ها- تقریباً- جایگاه اجتماعی واحدی دارند که در حلقه ارتباطی آن‌ها هر کسی با هر سمت یا جایگاهی می‌تواند قرار گیرد که این حلقه‌ها و ارتباطات منجر به از بین رفتن مرزهای موجود و بازتعریف حدود جدیدی می‌شود.

این قابلیت نیز همزمان شمشیری دولبه است، چون از جهتی می‌تواند با از میان برداشتن مرزهای موجود به دانش آموزان قدرت تأثیرگذاری و اعتبار ببخشد و از طرف دیگر، حد و مرزهایی که بین زندگی شخصی و حرفه‌ای معلمان و مسئولین مدرسه وجود دارد را پایمال کند و صدماتی را به طرفین وارد نماید.

۳. تسهیل ارتباط با والدین

عضویت والدین در شبکه‌های اجتماعی به همراه دانش آموزان و معلمان، فرصت خاصی برای ایجاد شبکه همیاری و همفکری بین این نیروها ایجاد می‌کند. بسیاری از والدینی که -قبلاً- در کلاس‌های درس و جلسات اولیاء و مربیان غایب بودند، از طریق مجازی فعال شده و وارد مباحثات و مشاورات تحصیلی می‌شوند؛ لذا شبکه‌های اجتماعی در جهت فعال کردن والدین و ایجاد امکان ارتباط با معلمان نقش مهمی ایفا می‌کند.

۴. مقابله با خشونت و قلدری

مدارس همیشه پر از افراد یا گروه‌های قلدرمآبی هستند که دیگران را آزار می‌دهد. شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی نیز از این قاعده مستثنی نیستند. عده‌ای از دانش آموزان با استفاده از اهرم شبکه‌های مجازی به آزار و اذیت سایر دانش آموزان پرداخته و نوع جدیدی از باج‌گیری و خشونت‌ورزی را تجربه می‌کنند. در این میان، والدین و مسئولین مدارس می‌توانند از وجود این روابط خشونت‌آمیز مطلع شده و اقدامات عملی برای مقابله با آن را با کمک یکدیگر انجام دهند.

۵. منبع فعالیت‌ها و مواد آموزشی

شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌توانند گنجینه‌ای از فعالیت‌ها و مواد آموزشی را در خود جای دهند. فعالیت‌های کلاسی می‌تواند به شبکه‌های اجتماعی دانش آموزان و معلمان گسترده شود و طیف وسیع‌تری از نظرات، خلاقیت‌ها و فعالیت‌های مختلف را

در بر گیرد. نتیجه فعالیت‌ها و پروژه‌های کلاسی می‌تواند در این شبکه‌ها به اشتراک گذاشته شود و همه اعضای حلقه ارتباطی از نتایج و اقدامات انجام گرفته مطلع شوند.

۶. ایجاد ارتباط بین معلم و محیط آموزشی

شبکه‌های اجتماعی، پل ارتباطی بین معلمان و کلاس‌های درسی هستند. معلم‌ها می‌توانند از این طریق با تجارب و فعالیت‌های یکدیگر آشنا شده و تجارب خود را در کلاس درس مبادله کنند، روش‌های تدریس و تکنیک‌های آموزشی مختلف را با یکدیگر به مشورت بگذارند و فعالیت‌های مشترک دیگری را با هم آغاز کنند.

مزایای آموزش از طریق وب

عمده مزایای آموزش از طریق وب در مقایسه با روش‌های آموزشی سنتی، شبیه مزایای سایر روش‌های آموزش مبتنی بر تکنولوژی است. آموزش معمولاً می‌تواند به صورت انفرادی انجام شود، قابلیت تعاملی آن بسیار بالا است، قابلیت جذب دانشجو افزایش می‌یابد و به دلیل عدم نیاز به حضور در کلاس‌ها یا کارگاه‌های سنتی، موجب کاهش هزینه می‌گردد.

تفاوت عمده آموزش از طریق وب نسبت به آموزش از طریق لوح‌های فشرده در این است که در این روش دسترسی به مطالب درسی بسیار آسان‌تر است و نیازی به ارسال فیزیکی منابع و وسایل آموزشی وجود ندارد؛ این بدان معناست که استفاده از وب برای آموزش - علاوه بر مزایای بیان شده - دارای مزایای دیگری است که از جمله آن‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. دسترسی سریع و آسان در هر زمان و به هر نقطه از جهان

در این روش، دانشجویان در هر لحظه، صرف‌نظر از این‌که در منزل، محل کار یا حتی در هتل باشند، می‌توانند به کتابخانه بزرگی از انواع و اقسام منابع درسی و آموزشی دسترسی داشته باشند.

با گسترش روز افزون مودم‌های همراه، دانشجویان حتی قادر خواهند بود در جاهایی که خطوط تلفن معمولی یا شبکه‌های اینترنتی متداول وجود نداشته باشد به منابع مورد نیاز دسترسی داشته باشند که هزینه تجهیزات مورد نیاز برای هر دانشجو نیز- نسبتاً- پایین و قابل قبول است.

امروزه- تقریباً- همه رایانه‌ها مجهز به مودم و مرورگر رایگان صفحات وب هستند و با هزینه اندکی امکان اتصال به شبکه‌های اینترنت یا اینترنت وجود دارد. از طرف دیگر، کنترل میزان پیشرفت دانشجویان آسان‌تر است؛ چون دانشجویان به صورت آنلاین و هنگام اتصال به شبکه آموزش می‌بینند و می‌توان از سیستم‌های پیگیری پیشرفت دانشجویان استفاده کرد؛ برخلاف آموزش از طریق لوح‌های فشرده که دانشجویان باید تکالیف و گزارش‌های خود را تایپ کنند یا روی دیسک ذخیره کنند. در آموزش از طریق وب، بررسی عملکرد دانشجویان به طور اتوماتیک و از طریق رایانه سرور امکان‌پذیر است. این اطلاعات می‌تواند دامنه گسترده‌ای را در بر گیرد؛ از تشخیص این‌که چه کسانی در حال استفاده از برنامه هستند و نمره تکالیف آن‌ها چقدر است تا اطلاعات ریزتر و دقیق‌تر شامل نحوه پاسخگویی هر دانشجو به هر سؤال یا مدت زمانی که هر دانشجو صرف آموختن مطالب هر بخش از درس کرده است.

۲. امکان طراحی برنامه درسی توسط هر دانشجو منطبق با نیاز شخصی

در آموزش از طریق لوح‌های فشرده، دانشجویان تنها می‌توانند از مطالب درسی که از قبل بر روی لوح ذخیره شده، استفاده کنند؛ اما در آموزش از طریق وب- عملاً- محدودیتی از بابت حجم اطلاعات قابل دسترسی وجود ندارد.

یک برنامه ایده‌آل آموزش از طریق وب، باید به گونه‌ای طراحی شده باشد که مطالب درسی را به قسمت‌های مختلف تقسیم کند تا دانشجو بتواند متناسب با نیاز خود،

به اطلاعات لازم دسترسی پیدا کند. در این روش، مطالب به راحتی قابل به‌روزرسانی هستند که شاید این خصوصیت را بتوان مهم‌ترین مزیت آموزش از طریق وب نامید. زمانی که تحولات اقتصادی در سطح جهان به سرعت به وقوع می‌پیوندد، برنامه‌های آموزشی نیاز به تغییر و تطبیق مداوم با نیازهای روز دارند. در روش استفاده از لوح‌های فشرده و سایر روش‌های آموزش از راه دور، با هر تغییر باید لوح فشرده جدیدی تهیه و تکثیر شود و از طریق پست برای همه دانشجویان ارسال گردد؛ در حالی که در روش آموزش از طریق وب، دانشجویان هر بار که به آدرس سایت مراجعه می‌کنند، می‌توانند از جدیدترین منابع استفاده کنند.

معایب آموزش از طریق وب

اولین مشکل در مقایسه با آموزش حضوری، نبودن تماس چهره به چهره است که می‌تواند فرآیند یادگیری را به طور قابل توجهی تحت تأثیر قرار دهد؛ با این حال، آموزش از طریق وب بهتر از آموزش با استفاده از لوح‌های فشرده است.

دانشجویان در این روش می‌توانند با استفاده از پست الکترونیکی با سایر دانشجویان ارتباط برقرار کنند، مطالب مورد نظر خود را بر روی صفحه‌های پیام قرار دهند و یا از طریق محیط‌های گفتگو و کنفرانس‌های ویدیویی ارتباط مستقیم و زنده داشته باشند؛ هرچند این امکانات نسبت به استفاده از لوح‌های فشرده پیشرفته‌تر است، اما- هنوز- آموزش از طریق وب، آن اثری که حضور در کلاس‌های معمولی بر روی دانشجو می‌گذارد، ندارد. (William, 2009)

با اتصال اینترنت پرسرعت و پیشرفت بیشتر در نرم افزارهای کنفرانس ویدیویی، بزودی این امکان برای دانشجویان فراهم می‌گردد که بتوانند از هر نقطه جهان به طور زنده و مستقیم در کلاس‌های درس حضور یافته و با مدرس و سایر دانشجویان از طریق تصاویر تمام صفحه ویدیویی ارتباط برقرار کنند.

دومین مشکل، نبود امکانات چندرسانه‌ای در بسیاری از برنامه‌های آموزش از طریق وب است. استفاده از صدا و فیلم برای توضیح بهتر بسیاری از مطالب درسی، آموزش از طریق شبیه‌سازی و طراحی شیوه‌های نوین آموزشی - کاملاً - ضروری است. نکته قابل توجه این‌که ارائه کامل دروس به صورت چندرسانه‌ای، هم اکنون نیز امکان‌پذیر است و برخی از مؤسسات آموزش از طریق وب نیز بدین امر اقدام نموده‌اند؛ اما دانشجویان اگر از طریق خطوط پُرسرعت و با پهنای باند وسیع به اینترنت متصل باشند، شبکه‌های ارائه دهنده خدمات اینترنتی از آن استقبال نمی‌کنند؛ زیرا این امر مستلزم انتقال حجم وسیعی از اطلاعات در هر ثانیه است که موجب بالا رفتن ترافیک شبکه و کاهش سرعت آن می‌شود؛ به همین دلیل - در حال حاضر - بیشتر دوره‌های آموزشی که از طریق وب ارائه می‌شوند، محدود به متن و تصاویر ساده هستند.

نتیجه‌گیری

نوع استفاده از هر ابزاری - در طول تاریخ - به شکل فرهنگ و اخلاقیات بشر مربوط می‌شده که رسانه‌های اجتماعی نیز از این قاعده مستثنی نیستند. این پدیده نیز همانند هر ابزار و فناوری دیگر، دارای کارکردها و کژکاردهایی است که عمده کارکردهای این فضا به دلیل تعاملی بودن و ایجاد قابلیت‌های ویژه برای ارضای نیازهای مرتبط با زندگی افراد است که از جمله آن‌ها می‌توان به شکل‌گیری فضای مباحثه و گفتگو، نقد نظرات مختلف، آگاهی از رخدادها و اخبار رسمی و غیر رسمی، عضویت و فعالیت در گروه‌های متناسب با سلیقه فردی، مشارکت در کمپین‌های مختلف سیاسی و اجتماعی، سرگرمی و رونق کسب و کار اشاره کرد.

آن چه مسلم است این که کارکردهای وسیع این رسانه ها، لزوم مطالعه عمیق تر برای فهم بیشتر مسائل فرهنگی جامعه و توجه به ظرفیت بالقوه رسانه های اجتماعی برای دسترسی به اهداف رشد و گسترش کشور را ایجاد می کند.

در عرصه آموزش و یادگیری، دانشجویان با استفاده از رسانه های اجتماعی در تعامل با یادگیری قرار گرفته و مدیریت و مالکیت یادگیریشان را بر عهده می گیرند. رسانه های اجتماعی مجموعه ای از فرصت ها و تهدیدها هستند؛ لذا نباید با دیدن نیمه خالی لیوان، گسترش و استفاده از این روند اطلاع رسانی مدرن را محدود کرد و از مزایای آن غفلت ورزید.

بنابراین، پیشنهاد می شود برای شناخت و استفاده بهتر دانشجویان از شبکه های اجتماعی مجازی، تصمیم هایی اتخاذ شود تا دانشجویان از بند استفاده به قصد سرگرمی و تفریح رهایی یابند و با کارکردهای دیگر آن- نظیر قابلیت های تجاری و آموزشی- آشنایی یابند.

برگزاری کارگاه های آموزشی، نصب پوستر و کلاس های توجیهی- به ویژه هنگام ورود دانشجویان به دانشگاه- می تواند به این امر شدت و صحت بیشتری ببخشد؛ هم چنین طراحی شبکه ای داخلی که با اهداف جامعه ایرانی همخوانی داشته و مبتنی بر ارزش های اخلاقی موجود باشد، ضروری می نماید.

به نظر می رسد در وضعیت کنونی، کاربران ایرانی مصرف کننده این شبکه ها و خدمات ارائه شده هستند؛ هر چند شبکه هایی در داخل کشور ایجاد شده، اما قابلیت های آن ها در حدی نیست که بتواند جایگزین مناسبی در فضای متکثر شبکه های موجود جهانی باشد؛ لذا نیاز به برنامه ریزی و طراحی چشم انداز و حرکت دقیق مبتنی بر آن در عرصه عمل، لازم و ضروری است.

فهرست منابع

۱. استرکی، اکبر (۱۳۹۱). شبکه‌های اجتماعی مجازی (مفاهیم، اصول و مبانی). جامعه اطلاعاتی. مرکز آموزشی پژوهشی شهید سپهبد صیاد شیرازی.
۲. احمدی، یوسف (۱۳۹۰). نقش شبکه‌های اجتماعی بر هویت (مطالعه‌ای موردی روی فیس‌بوک و کاربران کرد). مجله جهانی رسانه. دوره ۶. شماره ۱.
۳. ابراهیم‌پور کومله، سمیرا و کامیان خزایی (۱۳۹۱). آسیب‌های نوپدید شبکه‌های اجتماعی مجازی در کمین خانواده‌های ایرانی. نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب‌های اجتماعی نوپدید. تهران: وزارت کار و رفاه اجتماعی.
۴. اخوتی، مریم. اکبرنژاد، رضا و فرزانه ذوالعلی (۱۳۹۰). فناوری وب ۲ در آموزش پزشکی. استفاده از فناوری‌های وب ۲ توسط دانشجویان علوم پزشکی کرمان. اولین کنگره کاربرد فناوری اطلاعات در سلامت.
۵. اسلامی، مروارید (۱۳۹۱). بررسی شبکه‌های اجتماعی و تأثیرات آن بر ابعاد مختلف زندگی. نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب‌های اجتماعی نوپدید. تهران: وزارت کار و رفاه اجتماعی.
۶. بابایی. محمود (۱۳۹۰). فضای سایبر و الگوهای گفتمانی: نقش سازوکارهای اینترنت در شکل‌گیری الگوهای تعامل گفتمانی فضای سایبر ایران. رساله دکتری. دانشگاه علامه طباطبائی. دانشکده علوم اجتماعی.
۷. پاپهن‌زاده، مینا و مجید راسخ (۱۳۹۴). تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی تلگرام بر عملکرد یاددهی و یادگیری دبیران فیزیک استان گیلان. شانزدهمین کنفرانس آموزش فیزیک ایران. خرم‌آباد: دانشگاه لرستان.

۸. پوری، احسان (۱۳۹۰). بررسی نقش و تأثیر فیس‌بوک بر شکل‌گیری شبکه‌های اجتماعی از دیدگاه متخصصان و کارشناسان امور رسانه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی. واحد کرج.
۹. جوادی‌نیا، علیرضا، عرفانیان، مرتضی، عابدینی، محمدرضا و بی‌تابیجاری (۱۳۹۱). تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بیرجند. مجله ایرانی آموزشی در علوم پزشکی.
۱۰. جهانیان، رمضان و شکوفه اعتبار (۱۳۹۱). ارزیابی وضعیت آموزش مجازی در مراکز آموزش الکترونیکی دانشگاه‌های تهران از دیدگاه دانشجویان. فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی. دوره ۲. شماره ۴ (پیاپی ۸): ۶۵-۵۳.
۱۱. خدامرادی، طاهره. سعادت، فرحناز و طویه خدامرادی (۱۳۹۳). بررسی میزان تأثیر استفاده از فضای مجازی بر ارزش‌های خانواده. فرهنگ ایلام. دوره ۱۵، شماره ۴۵-۴۴: ۱۶۷-۱۵۵.
۱۲. رجبی، زهره (۱۳۸۹). بازنمایی گرایش‌های سیاسی کاربران ایرانی در شبکه‌های اجتماعی مجازی با مطالعه موردی فیس‌بوک. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علامه طباطبائی. دانشکده علوم اجتماعی.
۱۳. رحمان‌زاده، سید علی (۱۳۸۹). کارکرد شبکه‌های اجتماعی مجازی در عصر جهانی شدن. مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی. دوره ۱. شماره ۱: ۷۸-۴۹.
۱۴. سلیمانی‌پور، روح‌الله (۱۳۸۹). شبکه‌های اجتماعی؛ فرصت‌ها و تهدیدها. ره‌آورد نور. شماره ۳۱: ۱۹-۱۴.
۱۵. شهابی، محمود و قدسی بیات (۱۳۹۱). شبکه‌های اجتماعی مجازی و کاربران جوان؛ از تداوم زندگی واقعی تا تجربه جهان‌وطنی. مجلس و راهبرد. دوره ۱۹، شماره ۶۹: ۱۸۰-۱۵۱.

۱۶. قادی، عباس و مرتضی خلیلی کاشانی (۱۳۹۰). تأثیر اینترنت بر هویت ملی. چاپ ۲. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۱۷. محکم‌کار، ایمان و محمدمهدی حلاج (۱۳۹۳). شبکه‌های اجتماعی به دنبال چه هستند؟ دانش انتظامی خراسان شمالی. دوره ۱. شماره ۲: ۸۷-۱۰۸.
۱۸. وکیلی، فرزانه (۱۳۹۱). شبکه‌های اجتماعی مجازی (آسیب‌ها، تهدیدات و فرصت‌ها).

19. Boyd, Danah M and Nicole B Ellison (2008). **Social Network Sites: Definition, History and Scholarship**. Journal of Computer Mediated Communication. Vol. 13: 210-230.
20. Cachia, Romina. Compañó, Ramón and Olivier Da Costa (2007). **Grasping the Potential of Online Social Networks for Foresight**. Technological Forecasting and Social Change. Vol. 74 (8): 1179-1203.
21. Choi, H (2003). **A Problem-based Learning Trail on the Internet Involvin Undergraduate Nursing Students**. Nurs Education. Vol. 42 (8): 359-363.
22. Haneefa K. Mohamed and E Sumitha (2011). **Perception and Use of Social Networking Sites by the Students of Calicut University**. Journal of Library and Information Technology. Vol. 31 (4): 295-301.
23. Eke, Helen Nneka (2011). **Modeling LIS Students Intention to Adopt E-Learning: A Case from University of Nigeria, Nsukka**. Nigeria: Library Philosophy and Practice Park.

24. Park, Ji-Hong (2010). **Differences among University Students and Faculties in Social Networking Site Perception and Use.** The Electronic Library. Vol. 28 (3): 417-431.
25. William, S (2009). **So Client Working Site.**
26. Sunden, Jenny (2003). **Material Virtualities: Approaching On Line Textual Embodiment.** Södertörn University: Peter Lang Publishing.
27. Vrooman, Steven S (2002). **The Art of Invective Performing Identity in Cyberspace.** New Media and Society. Vol. 4 (1).